

- ב. יש סוברים שאם נתן תחילה מעות בפסיקת חטים ויש לו חטים (רמב"ן ורשב"א), רשאי אחר כך לשנותם ולהעמידם ביין [אם לא זקפם עליו במלוה מקודם, שלא עשאם דמים. רמב"ן ור"ן] אעפ"י שאין נותן עתה מעות וגם אין לו יין — שהוא כמעמיד חטיו על יינו של חברו שזהו דרך מקח וממכר ולא גזרו חכמים. (רב האי גאון, מובא בראשונים. וכן נקטו הפוסקים. ע' רמ"א קעה, ובהגר"א). ואין כן דעת רש"י.
- ג. יש מן הפוסקים שכתבו להתיר לפסוק על הפירות בחובו, כאשר יצא השער ויש לו למוכר מעות — מפני שיכול לקנות עתה פירות במעותיו וליתן לו (הגהות אשר"י; הגהות מיימוניות. וכ"כ הט"ז להלכה ולא למעשה; פני יהושע). ויש אוסרים (בית יוסף; ש"ך. וכן נראה במאירי (סג): שנקט לדינא).
- ד. מדברי התוס' מבואר שאפשר לקנות מטלטלין על ידי מחילת החוב שחייב המוכר לקונה, בתורת קנין כסף. (והרבה ראשונים חולקים — ע' לעיל מ:). ובאופן זה מותר לפסוק על הפירות — שהרי קנאם קנין גמור ע"י החוב. ובסוגיא מדובר באופן שלא פטרו ממנו עד שיתן לו החטים בפועל.
- לדעת מהרש"א, אפילו אין לו חטים, אם אך מצויות הן בשוק ליקחן — מועיל הקנין מדינא וממילא אין לחוש משום רבית (עפ"י חדושי ר' שלמה ח). וה'קרני ראם' השיגו, שאין מועיל הקנין כשאין לו פירות, שזהו דבר שלא בא לעולם.
- ה. עבר ופסק על הפירות בחובו, אם בא אחד מן הצדדים לחזור בו — אינו עומד ב'מי שפרע', לפי מה שכתבו הפוסקים (ע' בראשונים להלן סה) מרב האי גאון, שמקח שנעשה באיסור אין על החוזר 'מי שפרע'. [ובדעת הרמב"ם (מכירה כב) יש להסתפק בדבר. ע' חדושי ר' שלמה היימן ח].

דף סג

- קמו. מהם באורי המושגים דלהלן, ומה דינם?
- א. 'מה לי הם מה לי דמיהם'; 'מה לי דמיהם מה לי הם'.
- ב. 'צד אחד ברבית'.
- ג. 'רבית על מנת להחזיר'.
- ד. 'אגר נטר ליה'.
- א. הנותן מעות לחברו ופוסק על כמות מסוימת של פירות כפי השער שבשוק — מותר הדבר, ואפילו נתייקרו הפירות. אבל אם פסק לקבל דמים לכשתייקרו — רב אוסר, שהואיל ונותן מעות ונוטל מעות, הרי זה נראה כרבית [מלבד לרבי יהודה המתיר 'צד אחד ברבית', ולדבריו אם מלכתחילה לא פסק לשלם דמים דוקא ואפשר שישלם פירות — מותר. שמואל]. רבי ינאי מתיר — כך לי נטילת פירות כמו נטילת דמיהם; 'מה לי הם מה לי דמיהם'. וכן נקט רבא על פי ברייתא דרבי אושעיא.
- א. הלכה כרבי ינאי (סה). לפרשב"ם, לא התיר רבי ינאי אלא ליקח פירות אחרים, אבל לא דמים ממש. וכן נקט הרא"ש לעיקר. ואין כן דעת רש"י רבנו תם רמב"ן רשב"א וריטב"א. והובאו שתי הדעות בשלחן ערוך (קעה,ו).
- ב. כאשר משך את הפירות קודם שנתייקרו, או אפילו יחד לו הלה קרן זוית — נראה שמותר לקבל דמים אפילו לא יצא השער בזמן הפסיקה (עפ"י מאירי סב:).

אמר רבא: לדברי רבי ינאי יש לומר גם להפך, 'מה לי דמיהם (דמי המעות, כלומר פירות) מה לי הם (= המעות. רש"י) — וכשם שפוסק אדם עם חברו ליתן לו פירות אם יש לו פירות אצלו, כך אפילו אין לו פירות, הואיל ויצא השער בשוק [אפילו שוק של עיירות, ואין צריך שער קבוע יותר. עתוס; הג"א להלן אות ס. אבל מרש"י משמע שאין די בשוק של עיירות. וכ"כ הרמב"ן והרשב"א] ויכול הלה לקנותם — מותר. יש מפרשים 'מה לי דמיהם מה לי הם' — כשם שאדם פוסק על הפירות בנתינת מעות, כך פוסק בנתינת פירות אחרים, גם אם לא יצא שערם. כגון שנותן חטים לחברו אעפ"י שלא יצא שער החטים, ליתן לו יין לאחר זמן ויצא שער היין — מותר אעפ"י שאין לו יין (עפ"י רמב"ן רשב"א וריטב"א). וכן דעת הרבה פוסקים לדינא. וע' במאירי שני פירושים נוספים).

ב-ג. הפוסק עם חברו באופן שישנה אפשרות אחת בשעת הפסיקה שלא תהיה שם רבית — לדברי רבי יהודה (כהסבר אב"י ושמאל. וכן סובר רב הונא בריה דרב יהושע להלן סה:), מותר. כגון לווה שמכר שדהו למלוה, שאם לא יפרע חובו עד זמן מסוים, תיחלט השדה אצלו. ואם יפרע — תחזור השדה אליו, ובינתיים המלוה אוכל ממנה פירות. לדברי חכמים אסור הדבר, שמא יפרע חובו ובטל המכר ונמצא המלוה אוכל פירות (ואעפ"י שיחזיר מה שאכל, אין לראות זאת כפרעון ההלואה, כי הלה מצריכו לפרוע תחילה הכל קודם שינכה לו כלום. תוס'. והרמב"ן דחה דבריהם, ותמה על טעם הדין. והרשב"א יישב דהתוס'). ורבי יהודה מתיר, הואיל ויתכן ולא יפרע חובו ואין כאן רבית, הרי זה צד אחד ברבית. רבא חולק וסובר שגם לרבי יהודה צד אחד ברבית אסור (מדרבנן. תוס'). לא התיר רבי יהודה אלא ברבית על מנת להחזיר, כגון באופן הנוכח, שמחזיר לו אחר כך כל הפירות שאכל.

א. הריטב"א מפרש שאין הלוקח מחזיר הפירות שאכל, שאם באופן זה — מותר. אלא מדובר שמוכר לו השדה מעכשיו בכל אופן, ומתנה שאם יפרע לו, יחזור הלוקח וימכרנה לו, אבל עד לאותה שעה — השדה מכורה. ועל כן מתיר רבי יהודה, שאין שם צד רבית. וחכמים סוברים כיון שאין דרך לוקח לעשות כן, ירדה תורה לסוף דעתם שלהלואה גמורה נעשה.

ב. רש"י והראב"ד (מובא ברשב"א) מפרשים שהתר 'צד אחד ברבית' אמור רק בדרך מכר [או עכ"פ שיש צד מכר. ועתוס' ערכין לא.], ולא בהלואה גרידא. והתוס' כאן (ע' גם בתור"פ ותורא"ש. וכ"כ הריטב"א כאן ולהלן סה:), נקטו אף ע"י הלואה, אך דוקא בכגון שביד הלוה או המלוה לעשות צד אחד שלא יהא רבית, אבל ספק שאינו תלוי בהם — אסור, וכמו הלואה סאה בסאה שתלוי ביוקר השער בלבד.

ג. מבואר בדברי התוס' (עפ"י הסוגיא בערכין לא) שלחכמים צד אחד ברבית אסור מדין תורה (בית יוסף. וכן משמע בר"ף להלן סז. וכן כתב הרמב"ן שם. וכן נקט המאירי כאן. וכן נראה להוכיח מהריטב"א להלן סה: ד"ה משכן). ויש מי שכתב לצדד שזהו רק לרבא, אבל לאב"י אין אסור אלא מדרבנן אפילו לחכמים. ואפשר שבזה קיימא לן כאב"י וכעוד אמוראים (עפ"י ב"ח, ונקט שצד אחד ברבית — דרבנן. והביאו הש"ך קעב סקכ"ט. וע' גם בהג"א להלן כה בשם א"י. וכן נראה בדעת הראב"ד בהשגותיו על המאור — להלן סז. וברשב"א שם מבואר שלאב"י צד אחד ברבית אינו אלא אבק רבית [פסק כרבי יהודה אלא שהחמיר לחוש כחכמים] ולרבינא צד אחד ברבית אסור מדאורייתא).

ד. יש מקום לומר שאין בכלל 'צד אחד ברבית' אלא כאשר לפי אפשרות אחת אין שם רבית כלל, וממילא בטלה תורת 'קציצה'. משא"כ כשיש ודאי רבית אלא שיש צד אחד שהרבית מותרת [כגון שיש אפשרות שלא יבוא לידי גיבוי אלא לאחר מיתה — בהנחה

שבאופן זה לא אסרה תורה ליטול רבית מהיורשים] — בזה אין חסרון בקציצה ואסור (עפ"י חדושי ר' שלמה היימן — כתובות יג).

עוד בדין רבית על מנת להחזיר — ראה בסיכומים להלן סה.
אופן נוסף של 'צד אחד ברבית' — מבואר בסוגיא, לדברי רב שאמר אין עושים אמנה בדמים אלא בפירות בלבד, כנ"ל. אם פוסק על הפירות ובידו לפרוע בפירות או בדמים — לרבי יהודה מותר הדבר, שהרי אין הרבית בטוחה, שמא יפרע לו פירות.

ד. 'אגר נטר ליה' — היינו שכר המתנת המעות. כגון שמוזיל לו המחיר בעבור שמקדים לו הלה מעותיו וממתין עד קבלת המקח, שאינו ביד המוכר (רש"י).
וזהו כלל הרבית: 'כל אגר נטר ליה — אסור' (רב נחמן).

קמז. הנותן מעות לבעלי גורן עבור קניית תבואה, האם הצדדים עומדים ב'מי שפרע' כשבאים לחזור בהם מהמקח?

רבה ורב יוסף אמרו שניהם: הנותן מעות (על התבואה) על השער החריף (כלומר בראשית הגעת התבואות לשוק, שאין פוסקים על שער זה אלא למי שיש לו גורן. רש"י) — צריך שיתראה למוכר בבית הגרנות כשהוא דש וזורה תבואתו. ופרשו בגמרא דבריהם שאם אינו מתראה אליו, אין דעתו של המוכר סומכת על המכירה, כי הנותן מעות נותן לכמה וכמה אנשים (כדי לבחור את התבואה היפה מבין כולם. מפרשים), ועדיין לא החליט לקנות ממנו. הלכך אם חזר בו אינו עומד בקללת 'מי שפרע' אלא אם שב ונתראה אליו בגורן.

אמר רב אשי: הואיל וטעם הדבר משום סמיכות דעת, הוא הדין אפילו מצאו בשוק שאין המקח בידו ואמר לו (— הזכיר לו קנייתו ואמר לו שהוא מחזיק בה. מאירי) — כבר דעתו סמוכה.

דפים טג — סד

קמח. א. המקדים ליתן מעות לחברו עבור המקח, והלה מוזיל לו את מחירו בשל כך — האם מותר לעשות כן?

ב. הלווה מעות מחברו ומצאן יותר ממה שאמר לו חברו, מה דינו?

א. אמר רב נחמן: הנותן מעות למוכר שעה, לספקה לו לזמן מסוים. מחיר החלות ארבע ארבע לזוז, ואומר לו אתן לך חמש בזוז; אם הסחורה קיימת אצל המוכר — מותר. [והלל אסר. ואין הלכה כמותו. להלן עה.]. אין לו — אסור, (שהרי נוטל שכר עבור הקדמת מעות). ואפילו יש לו אשראי בעיר, כגון שנתן מעות לאחרים ופסק עמם על שעה (רש"י) — הואיל ומחוסר גבייה, אסור. אבל אם הסחורה אצלו, אפילו אינה מזומנת וצריך לשלוח את בנו להביאה או להביא מפתח — מותר. (כשם שהלואה סאה בסאה מותרת באופן זה. וכאן הכל מודים בדבר, שדרך מקח וממכר הוא. תוס').

א. יש אומרים שאין הדבר מותר אלא בסתם, אבל אם מפרש לומר אם תתן לי עכשיו אתן לך בכך ואם לאחר זמן ביותר — אסור (רי"ד, מובא ברמ"א קעג, ז. וכן נקט הגר"א שם).
ויש חולקים (ספר התרומות, מובא בטור שם. ולכאורה כן נראה דעת התוס' שהקשו מטרשא ותרצו דהכא הוי כמפרש).